

Н. І. Бернадська

Оповідання

ОПОВІДАННЯ – епічний неканонічний жанр, в основі якого розповідь про одну подію чи ситуацію, що увиразнює характер героя, який, зазвичай, змальований уже сформованим. Сюжет плавно розгортається від експозиції до розв’язки, у ньому немає, як у новелі (ін. малій етніч. формі), алогічності, парадоксальності та фінал. несподіванки. Оскільки О. тяжіє до худож. відтворення одного буттєвого моменту, то це зумовлює невеликий обсяг його тексту, лаконічність викладу. Звідси випливає вимога до автора яскраво змалювати такий епізод, в якому гол. герой, хоч і зображений без широкої мотивації дій та вчинків, постає рельєфно, випукло. Обставини, в яких він діє, часто буденні, незначні, однак позначені напругою конфлікту, життєвими суперечностями, що зосереджують у собі певні прикмети доби, повороти людської долі, зазвичай, зображені за допомогою промовистих побут., психол. чи символіч. деталей-подробниць, стислих описів, локал. хронотопу. Сюжет О. складається переважно з однієї-двох ліній, в яких діє кілька персонажів. Як зауважив І. Безпечний, «...невеликий обсяг О. – не тільки формальна ознака, а й показник його особливої змістовності». Якщо від роману О. відрізняється обсягом, то межі між О. та повістю не завжди чіткі. Так, О. Кобилянська повість «Земля», яку нині інтерпретують як роман, називала О., а М. Коцюбинський оповідання «На віру» – повістю. Оповідання «Фауст» і «Гармонія» Григорія Косинки, «Третя революція» В. Підмогильного за обсягом близькі до повісті. У твор. доробку Л. Мартовича простежується жанр. експериментаторство, що полягає в синтет. поєднанні О. й повісті («Мужицька смерть»), О. та новели («Грішниця», «Відміна»). Водночас в О., як і в романі та повісті, інколи зображується зміна характеру чи світогляду героя. Проте у цьому випадку психол. зрушення змальовуються не як процес, а як окремі моменти душев. еволюції персонажа. Так само в О. може художньо відтворюватися і все людське життя чи певні його етапи (Н. Кобринська «Дух часу», І. Франко «Сойчине крило» – цей твір М. Наєнко ідентифікує як оповідання-роман), проте і в цьому випадку прозаїк вибрав такий кут зору, коли його увага зосереджується на найпромовистіших та найконфліктніших ситуаціях. Подібні процеси багато в чому зумовлені семантикою самого слова. Так, «О.», «повість» походять від слова «оповідь», тобто розповідь про певну подію, тривалий час вони були синонімічними, їх не використовували на позначення жанрів. Відтак під О. розуміли саме манеру розповіді в романі або повісті. Власне, й народження жанру пов’язане з літ. опрацюванням

безпосеред. усного спілкування або ж стилізацією простої оповіді. Отож фігура оповідача і сама ситуація оповіді визначають жанр. характеристики цієї форми. Оповідь може вестися від особи автора або героя-оповідача, який часто має особливий статус: він не лише сюжетно організовує розповідь про конкрет. випадок, що з ним стався або свідком якого він був, а й створює ілюзію живого спілкування. Так, А. Кримський устами оповідача з оповідання «Дивна пригода» зауважував: «Я не белетристичне, не “краснописьменське” оповідання складаю, а буквально переказую те, що справді говорилося». О. – жанр відносно пізнього походження, хоча його витoki в укр. літературі сягають фольклор. епосу – нар. оповідань, повістей, сказань, легенд, переказів, казок. Істор. О. є орган. складником укр. літописів – старокиївських, галицько-волинських, козацьких. У 18 ст. популярними стали сатир.-гуморист. віршові О. Проте становлення жанру відбувалося у 1-й пол. 19 ст. Біля його джерел – оповідання Г. Квітки-Основ'яненка «Салдацький патрет», «Мертвецький Великдень», «От тобі і скарб», «Пархімове снідання», «Підбрехач», які є олітературеними зразками фольклор. оповід. жанрів, зокрема анекдоту й притчі. О. Марка Вовчка позначені соц. проблематикою («Козачка», «Одарка», «Горпина» тощо) та балад. мотивами («Чари», «Максим Гримач»). На думку Ф. Білецького, чи не вперше в укр. літературу саме ця письменниця ввела термін «О.», коли видала свої твори під назвою «Народні оповідання» (1857). До цього жанру також зверталися П. Куліш, М. Гоголь, І. Нечуй-Левицький, Ю. Федькович. Розквіт О. припав на 19–20 ст. Серед найвідоміших авторів О. – М. Коцюбинський, Марко Черемшина, В. Винниченко, С. Васильченко, О. Кобилянська, І. Франко, А. Тесленко, Микола Хвильовий, Григорій Косинка, В. Підмогильний, Є. Гуцало, Гр. Тютюнник. У новіт. укр. прозі до жанру О., як одного із домінантних у сучас. літ. процесі, звертаються такі письменники, як Вал. Шевчук, Б. Мельничук, М. Матіос, Л. Пономаренко, Є. Кононенко, В. Мастерова, Г. Пагутяк, К. Калитко, Ю. Андрухович, В. Медвідь. У світ. літературі О. набуло популярності в епоху Відродження, зокрема тоді ж з'явилися «The Canterbury Tales» («Кентерберійські оповідання») Дж. Чосера. О. в сучас. розумінні формувалося в Європі у 19 ст. під впливом рос. натурал. школи, а також твору «Études analytiques» («Аналітичні етюди») О. де Бальзака. Найбільші досягнення у цьому жанрі пов'язують з іменами Е.-А. По, Н. Готорна, М. Твена, Дж.-Р. Кіплінга, Дж. Лондона, Дж. Джойса, Ф. Кафки, В. Набокова, І. Буніна, А. Чехова, В. Шукшина, Мо Яня. Цей жанр характерний для слов'ян. літ.-р. Як зазначав О. Галич, «...роман і повість – це найперше літературні твори романного змісту, а оповідання – це розповідь про моральний стан, зріз суспільства в особі його окремих представників». Існує безліч різновидів О., заснованих на різних критеріях класифікації – формальному (проз., віршов.), тематичному (істор., детективні, соц.-побут., соц.-псих., воєнні та ін.), художньо-стилістичному (сатир., гуморист., фантаст. тощо).

Рекомендована література

1. Білецький Ф. Оповідання. Новела. Нарис. К., 1966;
2. Скобелев В. П. Поэтика рассказа. Воронеж, 1982;

3. Юриняк А. Літературні жанри малої форми. К., 1996;
4. Денисюк І. Розвиток української малої прози ХІХ – початку ХХ ст. Л., 1999;
5. Бабенко І. Жанрові особливості історичного оповідання // Бористен. 2001. № 6;
6. Мацевко-Бекерська Л. В. Українська мала проза кінця ХІХ – початку ХХ століть у дзеркалі наратології. Л., 2008;
7. Харчук Р. Сучасна українська проза: Постмодерний період. К., 2008;
8. Наєнко М. Художня література України: Від міфів до модерної реальності. К., 2012;
9. Ленська С. Українська мала проза 1920–1960-х років: на перетині жанру і стилю. П., 2014;
10. Рябченко М. Українська мала проза: сучасна рецепція. Чг., 2019.

Бібліографічний опис:

Оповідання / Н. І. Бернадська // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-75575>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).